

גדולה בשמחה גדולה: לקבץ יהודים – אנשים, נשים וטף, ולדבר דברי תורה, ומה טוב – לעשות 'סיום' מסכת, ולתת לצדקה, ולקבל החלטות טובות להוסיף בכל ענייני תורה ומצוות ובכל עניינים טובים. "ובהרגשה – התוועדות מתוך שמחה וטוב לבב, בהתאם לכך שלא היו ימים טובים לישראל כחמישה-עשר באב, עד לשמחה הכי גדולה, בדוגמת שמחת נישואין... ובפרט על-פי מנהג ישראל שבימים אלו (לאחרי תשעה באב), מרבים בשידוכין וחתונות בישראל

ולחזק ולהרחיב את השיעורים הקיימים – 'התוועדויות' תשי"ג עמ' 124. 11 באופן של 'משתה ושמחה', אכילה ושתייה, ועד לסעודה ממש (התוועדויות' תשמי"ט חיד עמ' 157, עיי"ש). 12 ספר השיחות תנש"א ח"ב עמ' 733. 13 שם עמ' 770, וראה גם בעמ' 725 הערה 63. בע"פ היה הרבי מקדים ומברך, כגון בשיחת י"ג מני"א תשל"ט. וכן

בסיום המאמר דכ"ג מני"א תשכ"ח (ספר המאמרים – מלוקטי ח"ה עמ' שמו, ומצויין שם ללקוטי שיחות חיד עמ' 1163 בהערה, שבכי מני"א מתחלת – בנוגע לכמה עניינים – ההכנה לראש-השנה). **בכתב** – בדרך-כלל היה מאחל רק מיום א' דרי"ח אלול, אך היו יוצאים מן-הכלל (אוצר מנהגי חב"ד, אלול-תשרי, עמ' יב"ג. וראה 'בית חיינו' גיליון 99 עמ' 14).

ב"ה

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
צוקללה"ה נבג"מ ז"ע

שיחות • איגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תעב

ערב שבת-קודש
פרשת ואתחנן / נחמו
י' במנחם-אב ה'תשס"ג

יוצא-לאור על-ידי
מכון ליובאוויטש שעל-יד
צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו – המרכז

לזכות
האחים התמימים הדגולים לבית
דייטש
הרה"ח ר' זלמן, ר' יוסף, ר' אברהם-משה
וגיסם ר' גבריאל גופין שיחיו

הלכות ומנהגי חב"ד

מאת הרב יוסף-שמחה גינזבורג

הנעשות בציבור – לקבלן בהתאסף רבים יחד בהתוועדות שמחה, שמחה באמירת דברי תורה, שהיא המשמחת לב ועיניים מאירה, ושמחה פורצת גדר והגבלה בלימוד התורה והידור בקיום מצוותיה, התוועדויות בפרט ביומין זכאין הסמוכין לט' באב, ועל-כל פנים: בחמישה-עשר באב, ובשבת 'שלו' שלאחריו, ובשבת שלאחריה, שבת מברכים דחודש אלול, חודש החשבון (והתשלומין) דימות שנה זו. ובשלוש פעמים הווי חזקה – חזקת תורה ומצוותיה ומתוך שמחה וטוב לבב תמיד כל הימים¹.

כל אחד מישראל צריך לעשות כל התלוי בו, [כדי] שמיד בתחילת ובראשית היום (וכל היום כולו) יהיה ניכר ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמישה-עשר באב", כמבואר עניינו גם בהלכה, שמיום זה ואילך צריכה להיות הוספה בלימוד התורה וכו'².

כדאי ונכון לפרסם ולהכריז בכל מקום את הוראת חז"ל³ "מחמישה-עשר באב ואילך – דמוסף לילות על הימים לעסוק בתורה, יוסף חיים על חייו"⁴.

(1) לוח כולל-חב"ד, ע"פ סידור אדה"י לפני "למנצח... יענד", ומג"א ס"י תקע"ג ס"ק א.
 (2) יובפרט שבקביעות שנה זו חל ט"ו באב בה'שלושה ימים לפני השבת⁵ (התוועדויות תשמי"ט ח"ד עמ' 413).
 (3) ממכתב (לכלי-פרטי) מוצאי ת"ב ה'תשד"מ (באותה שנה, ובעוד שנים שחל ר"ה שלהן – ובחולל כל חגי תשרי – בימי ה'ו, הדגיש הרבי פעמים רבות את מעלת החיזוק), לקוטי-שיחות כרך לט עמ' 229.
 (4) 'התוועדויות תשמי"ט ח"ד עמ' 415, 412, 157.
 (5) תענית לא, ובפרישי"י. רמ"א יו"ד רמז סע"ף כ"ג, מג"א או"ח רחל ס"ק א.
 (6) ובמיוחד להוסיף בשיעורי תורה ברבים, לייסד חדשים

שבת קודש פרשת ואתחנן

י"א במנחם-אב, שבת נחמו

בקריאת 'שניים מקרא ואחד תרגום' קוראים את עשרת-הדיברות ב'טעם התחתון'.¹ החשבון-צדק שעל כל אחד ואחד לעשות בקשר ללימוד התורה, נתינת הצדקה וכללות המצוות במשך כל השנה, מתחיל משבת נחמו.² בעת קריאת עשרת-הדיברות עומד הקהל, ופניו אל ספר-התורה.³ קוראים את עשרת-הדיברות ב'טעם העליון'.⁴ פרקי אבות – פרק ד'⁵.

יום רביעי

חמישה-עשר באב

אין אומרים תחנון, גם לא במנחה שלפניו, ואין מתענין אפילו חתן ביום חופתו.⁶

בנוגע לימים אלו כתב הרבי: "על-פי מנהג ישראל, אשר תורה היא, לקדש הלבנה דווקא כמוצאי תשעה באב... הרי הזמן גרמא לחדש ההתעוררות להחלטות טובות בכל ענייני תשובה והתורה ומצוותיה, שהן המבטלות סיבת הגלות... וכיוון שגדול כוח החלטות

(1) שו"ע אדה"י סי' תצד ס"א.
 (2) ספר-השיחות תשמי"ח ח"ב עמ' 582.
 (3) ספר-המנהגים עמ' 31.
 (4) לוח כולל-חב"ד פי' יתור, כדעה האחרונה בשו"ע אדה"י שם.
 (5) אדה"י היה קורא את עשרת הדיברות דפי' ואתחנן בנוסח טעמים מיוחד, שונה מזה של הקריאה בכל השנה ואף מזה של עשה"ד דפי' יתור, וכן נהוג גם כל בניו. הוא לימד זאת להרה"ק הרבי"ש בן הצמח-צדק, שלימד זאת להרה"ק הרו"א אחי כ"ק אדמו"ר מהורשי"ב נ"ע (לקוטי-דיבורים ח"ב עמ' 459. וראה תולדות אדה"י ח"ד עמ' 1070).
 (6) לבני חו"ל: פרקי-אבות פרק ג'.

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

" במנחם-אב ה'תשס"ג – י"ז במנחם-אב ה'תשס"ג

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
א'	י' במנחם-אב	ה' רוצח ושמירת נפש. פרק ח-י.	ה' סנהדרין. פרק ג.	מ"ע קפא. מל"ת שט. רחצ. מ"ע קפד.
ש"ק	י"א במנחם-אב	פרק יא-יג.	פרק ד.	מל"ת רצט. מ"ע רב. רג. מל"ת ער.
א'	י"ב במנחם-אב	ראשית חכמה וגו'. ספר קנין והוא ספר שנים עשר. ה' מכירה.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק ה.	מ"ע רמה.
ב'	י"ג במנחם-אב	פרק ד-ו.	פרק ו.	מ"ע רמה.
ג'	י"ד במנחם-אב	פרק ז-ט.	פרק ז.	מל"ת רנ.
ד'	ט"ו במנחם-אב	פרק י-יב.	פרק ח.	מל"ת רנ.
ה'	ט"ז במנחם-אב	פרק יג-טו.	פרק ט.	מל"ת רנא.
ו'	י"ז במנחם-אב	פרק טז-יח.	פרק י.	מל"ת רנא.

זמני השבוע*

תאריך	עלות השחר ^{***}		זמן ציצית ותפילין	זמן זריחת החמה	סוף זמן ק"ש	חצות והלילה	מנחה גדולה	שקיעת החמה ^{***}	צאת הכוכבים
	ד' 120 לפני הזריחה	ד' 72 לפני הזריחה							
א', י' במנחם-אב	3.42	4.40	5.05	6.05	9.21	12.46	1.20	7.32.0	7.59
ש"ק, י"א במנחם-אב	3.43	4.41	5.06	6.05	9.22	12.46	1.20	7.31.0	7.58
א', י"ב במנחם-אב	3.44	4.42	5.07	6.06	9.22	12.46	1.20	7.30.1	7.57
ב', י"ג במנחם-אב	3.46	4.43	5.07	6.07	9.22	12.46	1.19	7.29.1	7.56
ג', י"ד במנחם-אב	3.47	4.44	5.08	6.08	9.22	12.46	1.19	7.28.1	7.55
ד', ט"ו במנחם-אב	3.48	4.45	5.09	6.08	9.23	12.45	1.19	7.27.1	7.54
ה', ט"ז במנחם-אב	3.49	4.46	5.10	6.09	9.23	12.45	1.19	7.26.1	7.52
ו', י"ז במנחם-אב	3.50	4.47	5.11	6.09	9.23	12.45	1.18	7.25.1	7.51

* הזמנים מתייחסים לאזור השפלה. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"י בסידורו (יסדר הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת ואתחנן	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	דה"י	צה"ש	דה"י	צה"ש	דה"י	צה"ש	דה"י	צה"ש
ואתחנן	6.55	8.09	7.10	8.11	7.02	8.12	7.11	8.10
עקב	6.48	8.01	7.03	8.03	6.55	8.04	7.05	8.02

עורך ראשי: מנחם-מענדל ברוך • עורך: שניאור-זלמן רודמן • הגהה: יוסף-יצחק איידלמן

מור"ל: מכון ליובאוויטש שעי' צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו – המרכז

יו"ר: הרב יוסף-יצחק הכהן אהרונב

כתובת: ת"ד 14 כפר חב"ד 72915, טל': 03-9607588, פקס': 03-9606169

ISSN 0793-7474 אינטרנט: http://chabad.org.il דואר-אלקטרוני: chabad@chabad.org.il

בנוסח 'מנוחה נכונה' [= 'השכבה' בנוסח הספרדי] שב'מעבר יבוק' [במהדרות 'אהבת שלום', ירושלים תשנ"ו, עמ' קל"]*.

ב. בהוספות לשיחות-קודש תשל"ו (ח"ב עמ' 679) מסופר: 'יום... בקרה"ת פתח אד"ש את הסידור [והניח בו] סימן לקדיש, אח"כ פתח את החומש כרגיל, אח"כ אמר לר' דוד ראסקין שיעשה 'אל מלא רחמים' עבור כן-ציון בן ר' אברהם, רד"ר התחיל לחפש בסידור את ה'אל מלא רחמים', בינתיים פתח אד"ש את סידורו ל'אל מלא רחמים', מייד מצא רד"ר בסידור ואמר את 'אל מלא רחמים', כשאמרו את השם, נעצר רד"ר. אמר לו אד"ש שוב "כן ציון בן ר' אברהם", בסיום הנוסח, שם כתוב "ה' הוא נחלתו" שאל רד"ר באם אומרים שם ה', אמר אד"ש שצריכים לשאול אצל רב.

אחרי קרה"ת נשאר אד"ש עד סוף התפילה ואמר כל הקדישים, במשניות אמר אד"ש פרקי-אבות (ולא המשניות הרגיל). כשהיו צריכים לסיים הפרק משניות [נ] חיכה אד"ש שסיימו, התחיל החזן לומר קדיש, אמר אד"ש שסיים במשנה, החזן סיים במשנה ואד"ש אמר קדיש דרבנן. ע"כ.

ובזה: (א) כפי הנראה, זה המקום היחיד שנזכר ש"ק אדמו"ר נהג באמירת 'אל מלא רחמים', ומעניין אס-כן לדעת מיהו אותו "כן ציון בן ר' אברהם" (ובאמת האם היו עוד מקרים כהנ"ל)?** (ב) אם וכאשר נוהגים כן לומר 'אל מלא רחמים', כיצד נוהגים בנוגע לאמירת "ה' הוא נחלתו" כנ"ל***?

הרב שלמה ביסטריצקי, ירושלים ת"ו

הערות המערכת:

* מאידך, בסי' ידרכי חסד' (דינים ומנהגים, תפילות וכו', נלקט ונערך ע"י הרב יצחק דובער אושפאל, יצא לאור ע"י חברה קדישא של אגודת חסידי חב"ד, ברוקלין תשלי"ה) עמ' רסח, הנוסח הוא "על כנפי השכינה", ובהערה שם: "בסוף הסידור מאה-שערים מביא בשם השליה הק' [בסידורו, וכן בסי' משנת-חסידים מסי' גמילות-חסדים פי"ג מ"א, בדפוס ירושלים תשנ"ח עמ' שיב. ובנטע-גבריאל הלי' אבילות ח"יב פע"ט העי' כט הביא ממקורות נוספים] שצועק על החוגים שאומרים "תחת כנפי השכינה", כי עי"ז יכולים להוריד הנשמה ח"י, כי תחת כנפי השכינה הוא מקום הגרים כמשא"ז"ל [שבת לא,א] שאמרו הגרים "שהנסתנו תחת כנפי השכינה", אבל ישראל שרשם למעלה יותר, ע"כ יאמרו על כנפי השכינה". וראה הערת הרה"ח הרלווי"ץ רסקין דלעיל. והרי הדברים נכתבו כהלכה למעשה בפועל, ומספרים שרגילים רבותינו נשיאינו להביא כמקורות למנהגינו.

** מדובר בדודה (אחי אמה) של הרבנית הצדקנית מרת חיה-מושקא ע"ה. העולם אומרים זאת תמיד עם שם ה', כביכול תפילה, ולא ידוע על מי שמקפיד בזה. וכן נענינו מהרה"ג ר' יעקב שיי רוויה, רב חי"ק ת"א.

על-ידי הוספה בלימוד התורה פועלים הנישואין דישראל והקב"ה

חמישה-עשר בתשרי ויום-הכיפורים הממוך לו נעלים מחמישה-עשר בנימן, מצד העילוי של עבודת התשובה על עבודת הצדיקים ובהמישה-עשר באב יש מעלה גם לעומת יום-הכיפורים, שכן הוא בא לאחרי הירידה הכי גדולה דחורבן בית-המקדש □ שלימות תוקן העניינים הבלתי רצויים נעשית על-ידי לימוד התורה – "דמוסף יוסף" □ משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

א. אודות חמישה-עשר באב איתא במשנה סוף מסכת תענית: "לא היו ימים טובים לישראל כחמישה-עשר באב". ונקודת הביאור בזה:

חמישה-עשר באב הוא היום שבו "קיימא סיהרא (דחודש אב) באשלמותא", ושלימות הלבנה קשורה ומורה על השלימות דישראל ש"מונין ללבנה" ו"דומין ללבנה". ואף בשלימות הלבנה בחמישה-עשר בחודש היא בכל חודשי השנה, מכל-מקום, יש עילוי בחמישה-עשר באב לגבי חמישה-עשר דכל חודשי השנה, אפילו לגבי חמישה-עשר בנימן (חג הפסח) וחמישה-עשר בתשרי (חג הסוכות), כדברי המשנה "לא היו ימים טובים לישראל כחמישה-עשר באב", שהיום-טוב דחמישה-עשר באב גדול יותר מהימים-טובים

שמתחילים בחמישה-עשר בניסן ובחמישה-עשר בתשרי, חג הסוכות, שבעת ימי הפסח, ושמונת ימי הסוכות (שבעת ימי הסוכות ושמיני עצרת), כדלקמן. ב. ויוכן בהקדם החילוק שבין חמישה-עשר בניסן לחמישה-עשר בתשרי: חמישה-עשר בניסן (חג הפסח) קשור עם עבודת הצדיקים – שהרי בחג הפסח היתה לידת עם ישראל, כלשון הכתוב "לקחת לו גוי מקרב גוי", ובמילא היתה אז התחלת העבודה דבני-ישראל – עבודת הצדיקים, "ועמך כולם צדיקים". וחמישה-עשר בתשרי (חג הסוכות) קשור עם עבודת התשובה – שהרי חג הסוכות בא לאחרי ועל-ידי עבודת התשובה בעשרת-ימי-תשובה שבהתחלת החודש, עד לשלימות

1 כו,ב. 2 וכבר נתבאר בארוכה בשנים שלפניו, על יסוד ביאורי רבותינו נשיאינו במאמרי חסידות, בתוספת הערות וכו' (ראה קונטרס משיחות: ליל ד' פ' עקב. ט"ו במנ"א תשמ"ו. ש"פ ואתחנן, ט"ז מנ"א תשמ"ח. ועוד) 3 זוהר ח"א קג, רע"א. ח"ב פ"ה, רע"א. ועוד. וראה שמו"ר פט"ו, כו. 4 סוכה כט,א. ב"ר פ"ו, ג. וראה אות"ה בראשית ד, סע"ב ואילך. ובכ"מ. 5 ואתחנן ד, לד. 6 ישעיה ט,כא. סנהדרין ר"פ חלק. 7 נוסף על ההכנה דעבודת התשובה בחודש אלול, ובפרט בימי הסליחות.

התשובה דיום-הכיפורים, "אחת בשנה"⁸, שעניין זה מתגלה "ליום הגינור"⁹, המישה-עשר בתשרי¹⁰.

וכיוון שיש עילוי בעבודת התשובה לגבי עבודת הצדיקים – מובן, שיש גם עילוי בחמישה-עשר בתשרי (הקשור עם עבודת התשובה) לגבי חמישה-עשר בניסן (הקשור עם עבודת הצדיקים).

ועל-פי זה יש לבאר גם העילוי בחמישה-עשר באב לגבי חמישה-עשר בניסן וחמישה-עשר בתשרי:

המעלה שבעבודת התשובה (שמצד זה יש עילוי בחמישה-עשר בתשרי לגבי חמישה-עשר בניסן) היא מצד העלייה שנעשית לאחר הירידה (שעל-ידי החטא), ירידה צורך עלייה, שעל-ידי זה באים לדרגה נעלית יותר מכמו לפני הירידה, וככל שתגדל הירידה למטה-מטה ביותר, כך תגדל העלייה למעלה-מעלה ביותר.

ומזה מובן גודל העילוי בחמישה-עשר באב – להיותו לאחר הירידה דתשעה באב שבו היה חורבן בית-המקדש עד לקדושה-הקדשים כו', אשר, מכל ענייני ירידה בעולם-הזה התחתון שאין תחתון ממנו הרי זו ירידה הכי גדולה שאין דוגמתה (שלא בערך לגבי הירידה הקשורה עם עבודת התשובה דיום-הכיפורים והתגלותה בחג הסוכות), ולכן גם העלייה (שנעשית על-ידי ירידה גדולה זו) היא עלייה גדולה ביותר (שעל-ידי זה מתגלית השלימות ד"מנחם-אב"¹¹, נחמה על עניין הגלות). כמודגש במעלת היום-טוב שאין דוגמתו בכל השנה כולה – "לא היו

ימים טובים לישראל כחמישה-עשר באב".

ג. ויש להוסיף, שעניין זה מרומז גם במהאמר "לא היו ימים טובים לישראל כחמישה-עשר באב וכיום-הכיפורים":

ההשוואה דחמישה-עשר באב ויום-הכיפורים מדגישה את הנקודה המשותפת והצד השווה שביניהם – עלייה שבאה לאחר הקדמת הירידה על-ידי עבודת התשובה: יום-הכיפורים – העילוי שנעשה לאחר הירידה דהחטא על-ידי עבודת התשובה דיום-הכיפורים, וחמישה-עשר באב – העילוי שנעשה לאחר הירידה דתשעה באב על-ידי עבודת התשובה שבכללות "מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות"¹².

וההקדמה דחמישה-עשר באב ליום-הכיפורים ("לא היו ימים טובים לישראל כחמישה-עשר באב (ואחר-כך) וכיום-הכיפורים") – אף שמצד סדר המאורעות קודם יום-הכיפורים (בסיום ג' פעמים ארבעים יום דמתן-תורה בסמיכות ליציאת-מצרים) לחמישה-עשר באב (כשכלו מתי מדבר¹³ בסוף שנת הארבעים ליציאת-מצרים) מדגישה את המעלה דחמישה-עשר באב גם לגבי יום-הכיפורים, כאמור, שכיוון שהירידה דתשעה באב היא שלא בערך להירידה שעל-ידי חטא סתם, לכן, גם העלייה דחמישה-עשר באב היא באופן נעלה יותר מהעלייה דיום הכיפורים.

ויש לומר שעניין זה מודגש גם בה"יום טוב" ("לא היו ימים טובים לישראל כחמישה-עשר באב וכיום-הכיפורים") – שהיום-טוב דיום-הכיפורים הוא באופן של העדר ואיסור אכילה

8) ס"פ תצוה. אחרי טז, לך.
9) תהילים פא, ד. וראה לקו"ת דרושי ר"ה נד, רע"ד. ובכ"מ.
10) אותיות "ישרת", אבל בסדר דמלמטה למעלה – "תשרי" (ת' ש' ר'), בהתאם לסדר רעבודת התשובה (ראה אוה"ת על סידור עמ' שסח. ועוד).
11) בהוספה על העניין ד"אב" סתם, אשר, גם כשהבאת האב היא בהתגלות יש מקום להנהגה

12) לשון אדה"ז בתניא רפ"ז.

13) תענית ל, סע"ב.

אמירת 'א-ל מלא רחמים' ונוסחו

ב'התקשרות' (גיליון תסה בסופו) חוקר אם נהוג בחב"ד לומר תפילת 'א-ל מלא רחמים' בכמה הזדמנויות.

וכיוון דאתא לידן, אתיק מהרשום אצלי אודות נוסח "תחת כנפי השכינה" שבסידור תורה-אור.

שבס' דרכי-חסד (הוצ' שנת תשל"ה עמ' רסח) הביא שבסוף סידור מאה-שערים הביא בשם השל"ה שאין לומר "תחת כנפי השכינה", כי הוא מקום הגרים כלשון רז"ל בכמה מקומות, ולכן ראוי לומר "על כנפי השכינה". ולא העיר שם שבשער-הכולל (פכ"ו סק"ו) כתב לומר "תחת כנפי השכינה", לא "על כנפי השכינה", "וכן הוא בנוסח 'מנוחה נכונה' שב'מעבר יבוק'".

ולהעיר מילקוט-שמעוני (רות תרב), כפי שהובא בחידושי-אגרות למהר"ל (מס' ע"ז יז, ב ד"ה ובמדרש): "גדולים גומלי חסדים, שאינם חסים בכנפי הארץ ולא תחת כנפי החיות ולא תחת כנפי הכרוכים, אלא תחת כנפי השכינה". גם להעיר מדברי ר' יוחנן לריש לקיש (בבא-מציעא פד, א): "דאקריבין תחת כנפי השכינה".

וביישוב טענת השל"ה הביא בס' נחמו-עמי (ע' קמ) בשם ס' מקדש-מלך על זוה"ק ח"ג קעא, ב, דאיתא שם "...אית תרין כריבין... ותחותיהו זמינין כל ישראל לקיימא, דלא יפקון מתחות גדיפיהו לבר, זכאין להוין כל דעאלין תחות גדיפיהו". וכתב במקדש-מלך: "נ"ב: הם נצח הוד דמלכות אשר תחתיהם ישראל בסוד כנפי השכינה". ומסיים ב'נחמו עמי' (בשם ס' שערי-רחמים על שערי-אפרים) שמשום כך אומרים בפיוט של נעילה: "היחיאנו צל ירו, תחת כנפי השכינה". וכן הוא במחזור חב"ד שם.

הרב לוי-יצחק ראסקין, דומ"צ קהילת ליובאוויטש, לונדון

"כמו בליובאוויטש"

שמעתי שלפני רבות בשנים (כנראה בשנים של התחלת הנשיאות) שאל הרבי את הגבאי הרה"ח ר' יוחנן גורדון אודות אמירתו, והרבי היה מעוניין בזה. אך הרב גורדון ענה שבליובאוויטש לא נהגו לומר זאת, והרבי אמר כן, תהיה ההנהגה כמו בליובאוויטש, ולא יאמרו זאת כאן.

הרב שלום זובנר חייקין, רב דקהילת חב"ד-ליובאוויטש, קליבלנד, אוהיו

עוד בעניין אמירת 'א-ל מלא רחמים'

בהמשך לבירור בנושא ('התקשרות' גיליון תסה עמ' 20), יש להוסיף ולהעיר:

א. בסידור 'תהילת ה'" נדפס בנוסח 'א-ל מלא רחמים' 'המצא מנוחה נכונה ע"ל כנפי השכינה', ובסידור 'תורה אור' [תשמ"ז עמ' 478] הנוסח הוא 'תחת כנפי השכינה'. וכן מציין בשער-הכולל פרק כו ס"ו: "בנוסח 'א-ל מלא רחמים' צ"ל 'תחת כנפי השכינה' ולא 'על כנפי השכינה', וכן הוא

אחרים, בחיוב (כמו 'אזכיר עה"צ' או 'ברכה והצלחה'). ואדרבה, מי שיש בידו מכתב שכזה ובו התייחסות מפורשת ללימוד שיעורי חת"ת על-ידי נשים ובנות מוזמן בזה לשלוח אלינו כדי לברר את הדבר באופן החלטי ולזכות בזה את הרבים.

ובכל אופן, ההנהגה כשלעצמה – הן בקשר לסיומים, עריכת סיומים גם מנשים לנשים, על-כל-פנים במסכתות של משניות, ואולי גם במסכתות גמ' העוסקות בהלכות השייכות גם להן,⁹ ובוודאי שמיעת סיומים שעושים האנשים בציבור ובאמצעי התקשורת, והן בקשר לאמירת חת"ת, היא דבר גדול וטוב.¹⁰

ולהעיר מדברי הרבי¹¹, שכל דבר שמותר לנשים לקיים על-פי דין, יש לחזקן ולחייבן בזה, כדי למנוע אותן ממנהגים פסולים הנפוצים בעולם. וכידוע הכלל, שהזכירו הרבי פעמים רבות ועמד ביסוד שיטתו ושיטת החסידות בכלל, שחושך מגרשים לא בכוח אלא על-ידי תוספת אור, "באם מוסיפים בענינים של חושך, פשוט שמוכרח להוסיף בעניני אורה"¹², וכשיש מחלה חדשה – חייבים להשתמש בתרופה חדשה המתאימה לה.¹³

ושתייה, מה-שאין-כן היום-טוב דחמישה-עשר באב הוא באופן שמותר¹⁴ באכילה ושתייה, על-דרך ובדוגמת העילוי דפורים¹⁵ לגבי יום-הכיפורים, "כפורים" (בכ"ף הדימיון), כמו פורים¹⁶, כיוון שהעניינים

"מחול" הוא ריקוד בעיגול באופן של קירוב דווקא, ורומז על הקירוב והאחדות דכל בני-ישראל ("ועמך כולם צדיקים") עם הקב"ה

שנעשים ביום-הכיפורים באופן של תענית, נעשים בפורים באופן של "משתה ושמחה"¹⁷, ושמחה הכי גדולה, "מחייב"¹⁸ איניש לבסומי¹⁹ כפוריא עד דלא ידע"²⁰. זאת ועוד:

כשם שביום-הכיפורים מודגש הקשר והשייכות דמתן-תורה ("יום שניתנו בו לוחות האחרונות") לעבודת התשובה ("דאית ביה סליחה ומחילה"), כן הוא גם בנוגע לחמישה-עשר באב – שעל-ידי ההוספה בלימוד התורה מחמישה-עשר באב ("מכאן ואילך דמוסיף יוסיף") מתקנים (עניין התשובה) העניינים הבלתי-רצויים דתשעה באב.

ד. ויש לומר, שעניין זה, (שהתיקון דתשעה באב נעשה על-ידי ההוספה בלימוד התורה) מרומז גם מהדיוק "דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה": הטעם ש"מחמישה-עשר באב ואילך מוסיף

ד. ובהמשך לדברי המשנה בסוף מסכת תענית על-דבר היום-טוב דחמישה-עשר באב, מבארת הגמרא בסוף מסכת תענית עניינו של חמישה-עשר באב בעבודת האדם – "מכאן ואילך דמוסיף יוסיף", ומפרש רש"י "מחמישה-עשר באב ואילך דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים על חייו" – שגם בעניין זה²¹ מודגש הקשר והשייכות ליום-הכיפורים:

בביאור היום-טוב דיום-הכיפורים – איתא בגמרא²² "בשלמא יום-הכיפורים משום דאית ביה סליחה ומחילה, יום שנתנו בו הלוחות האחרונות"²³. ובלוחות האחרונות מודגשת

14 ומצד הציווי "ונשמרתם גו' לנפשותיכם" – חייב באכילה ושתייה.
15 להעיר, שפורים דמוקפות חומה (שושן פורים) הוא כיום חמישה-עשר בחודש.
16 תקו"ז תכ"א (נו, ב).
17 אסתר ט, יז-כב.
18 מגילה ז, ב.
19 כולל גם חיוב דאכילת סעודה (נוסף על שתיית יין) – "חובת סעודה זו שיאכל ויתקן סעודה נאה כו'" (רמב"ם הל' מגילה פ"ב הש"ו).
20 ראה תו"א מג"א צה, ט"ד ואילך. צ"ט, ואילך. ובכ"מ.
21 כמו במאמר המשנה ע"ד הו"פ – "לא היומים טובים לישראל כחמישה-עשר באב וכיום-הכיפורים".
22 ועד"ו כמשנה – "יום חתונתו זה מתן תורה", "יום-הכיפורים שניתנו בו לוחות האחרונות" (פרש"י שם).
23 שמו"ר רפמ"ו.
24 איוב יא, ו.

8 ראה רמב"ם הל' גניבה פ"ט ה"ו. ואם ניתן ללמוד מהשימוש הלשוני בכתובות (ז,א), ובתניא פמ"ד פמ"ו, ואגה"ק סי' ז, כד – משמע שאכן כך הוא.

9 ע"פ ההצעה בשערי ה' ומנהגי הני"ל הערה 5 – למשל: ברכות, שבת, ביצה, תענית ועוד.

10 וראה בשיחת שי"פ וישלח, י"ד כסלו תשי"ד סי"ט (יתורת מנחם – התועדויות) (י) תשי"ד ח"א עמ' 197, שכמה עניינים שבעבר היו עושים רק יחידי סגולה, נתפשטו בדורנו אצל החסידים כדבר פשוט, ואפילו אצל נשים ובנות, כיוון שנתחנכו בבית חסידי, למרות שבכמה חוגי בני ישראל (עולמשיע) לא הגיע העניין אפילו לרבנים... עיי"ש.

11 בלתי מונה – שיחות קדש תשמ"א ח"ג עמ' 32, בקשר לברכת החמה דאז.

12 ליקוטי-שיחות כרך כא עמ' 382, עיי"ש.

13 ליקוטי-שיחות כרך א עמ' 150 (בתרגום ללה"ק: עמ' 132).

לילות על הימים לעסוק בתורה, הוא לפי שמחמישה-עשר באב ואילך "הלילות מאריכין והימים מתקצרין"²⁵, ולכן צריך לנצל אריכות הלילה כדי להוסיף בלימוד התורה, כמאמר רז"ל²⁶ "לא איברי ליליא אלא לגירסא", שהלילה הוא זמן מסוגל ביותר ללימוד התורה, כפסק-דין הרמב"ם²⁷ "אף-על-פי שמצווה ללמוד ביום ובלילה אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה... אמרו חכמים²⁸ אין רינה של תורה אלא בלילה שנאמר²⁹ קומי רוני בלילה".

יש להוסיף על-דרך הרמז שחושך הלילה מורה על חושך הגלות, ואריכות הלילה ("הלילות מתארכין") מורה על אריכות הגלות, והעצה לזה – מוסיף יצואות על הימים לעסוק בתורה, שעל-ידי ההוספה בלימוד התורה באי-צויות, "תורה אור"³⁰, מאירים חשכת ליל הגלות³¹, ועד שמהפכים חשכת ליל הגלות לאור הגאולה כמו שכתוב³² "לילה כיום יאיר".

יש לקשר זה גם עם דברי הגמרא לפני זה (לפני "מכאן ואילך דמוסיף יוסיף") ("מחמישה-עשר באב ואילך תשש כוחה של חמה" – שהחלישות ("תשש") בהעניינים הבלתי-רצויים הקשורים עם "חמה"³³ נעשית על-ידי ההוספה בלימוד התורה (בלילה) מחמישה-עשר באב ואילך (שהלילות מתארכין), כמאמר רז"ל³⁴ שהתורה נקראת "תושייה" (ובפרט לוחות אחרונות שהם באופן ד"כפליים לתושייה)³⁵ על-שם שמתשת הכוח הנפש הבהמית³⁵, וכש"תשש כוחה של חמה,

נתחזק ונתיסוף כוחה של הלבנה, עד ש"קיימא סיהרא באשלמותא", השלימות דירשאל שדומין ללבנה.

1. ובהמשך לזה בא סיום מסכת תענית במשנה ובגמרא – "בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים כו'", "עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים כו'":

על-ידי ההוספה בלימוד התורה ("מכאן ואילך דמוסיף יוסיף") פועלים שלימות העניין ד"ביום חתונתו זה מתן תורה" (יוס-הכיפורים שניתנו בו לוחות אחרונות) – הנישואין דהקב"ה וכנסת-ישראל בגאולה העתידה ("ביום שמחת לבו זה בניין בית-המקדש שיבנה במהרה בימינו", "אחמישה-עשר באב קאי שטעמי שמחתו תלוין בכניין בית-המקדש"³⁷), כמאמר רז"ל³⁸ "לימות המשיח יהיו נישואין".

וזהו תוכן העניין ד"בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים כו'" – כידוע ש"בנות ישראל" קאי על כנסת-ישראל, כל אחד ואחד מישראל וכלל ישראל, שמתחלקים בפרטיות לד' הסוגים שהובאו כברייתא³⁹ בסיום המסכת, שהם כנגד ד' אותיות שם הוי"ו⁴⁰, וכולם יחדיו "יוצאות וחולות בכרמים ומה היו אומרות שא נא ענין וראה כו'" – השידוך והנישואין דכנסת-ישראל עם הקב"ה.

ומדייק במשנה "חולות בכרמים", ריקוד באופן של "מחול" דווקא. ומבואר בפרטיות

(25) פרשב"ם ב"ב קכא,ב.
 (26) עירובין סה,א.
 (27) הל' ת"ת פ"ג הי"ג.
 (28) שמו"ר פמ"ו, ה.
 (29) איכה ב,יט.
 (30) משלי ו,בג.
 (31) כולל שגם כשנמצאים לשעה קלה בגלות נעשה מעמד ומצב של אור (כפי שייך בזמן הגלות). ועד שחושך (קושי) הגלות אינו אלא בתורה – על-דרך מאד"ל (סנהדרין כד,א) "במחשכים הושיבני זה תלמודה של בבל" (ראה ת"א ר"פ שמות).
 (32) תהלים קטב,ב.

(33) "חמה" דייקא (ולא "שמש"), שמורה על החמימות דעוה"ז התחתון (ראה אוה"ת ואתחנן עמ' ב'קצח. סה"מ תרנ"ד עמ' צח. עת"ר עמ' רל).
 (34) סנהדרין כו,ב. ועוד.
 (35) ת"א יתרו סז,ב. ובכ"מ.
 (36) כמו לחול במחלות (שופטים כא,כא) – פ"ש.
 (37) ד"א ג' מהרש"א תענית ס.
 (38) שמו"ר ספ"ו.
 (39) לגירסת הע"י.
 (40) פ"ח סוף שער חגה"ש – דרוש לט"ו באב.

סיומים ואמירת חת"ת לנשים ובנות

מאת הרב יוסף-שמחה גינזבורג

בדבר ההוספות בתורה, תפילה וצדקה שמתחילת חודש מנחם-אב הורה הרבי במפורש: "מוכן כפשטות שכל הנ"ל שייך גם לנשי ובנות ישראל". וברור – ובפרט כיוון שבהמשך מסביר זאת על-פי דברי אדמו"ר הזקן¹ שנשים חייבות ללמוד את ה"הלכות הצריכות להן" – שהכוונה גם להלכות בית-הבחירה וכו', שהרי נשים חייבות במצוה זו, כולל הסיוע בפועל².

אמנם לעניין מנהג עריכת 'סיומים' בתשעת הימים (ולאחריהם) לא ידוע על הוראה לנשים בנדון. ולכאורה הטעם פשוט, שהרי באופן עקרוני אישה אינה חייבת במצוות לימוד תורה, ובפרט תורה שבעל-פה³. ואף לאור דברי הרבי ביחידות לאדמו"ר מבעלזא⁴, ללמוד עם הבנות בהבנה והשגה דווקא, ולא רק משניות, שהן הלכות, אלא גם גמרא, ובמקום אחר נתפרש, שעל-ידי זה יוכלו להשתתף ולסייע בפועל בעצם לימוד התורה של בניהן ושל בעליהן⁵, אבל עדיין מדובר לכאורה במסגרת שניתן לכנותה "ידע כללי", ולא בלימוד פורמאלי ומלא, כפי שנדרש לצורך עריכת 'סיום'.

ומעניין לעניין באותו עניין – אודות אמירת חת"ת, שכיום מקובלת ביותר בין נשי ובנות חב"ד, ואומרות זאת 'כסדר' לא רק נשים נשואות אלא גם רוב תלמידות בית-הספר היסודי, וכמעט כולן בתיכון ובמכללה. וכששאלתי מורות מה המקור לזה, ענו שכיוון שהלשון הוא 'שיעורי לימוד בחק יומי השווים לכל נפש', נכללות כזה גם הנשים⁶.

אמנם במכתבי הרבי לגברים מצוי שמעיר ומעודד אודות שמירת שיעורי חת"ת, ולא ידוע על מענה כזה לנשים. מאידך, כדבר של 'דשות' – רבות מאוד שכתבו וסיפרו לרבי על-דבר הנהגתן זו, וסביר להניח (אם כי לא מצאנו זאת לע"ע) שיש מתוכן שנענו על כך ממש, ולא בין עניינים

(*) תודה להרה"ח ר' יעקב שיי הלוי הרוביץ, משפיע דאניש ראשון-לציון ורב-מרצה במכללת 'בית-רבקה' בכפר-חביד.
 (1) ליקוטי-שיחות כרך כד עמ' 266.
 (2) 'יהלי תלמוד תורה, בחותם פרק ראשון'.
 (3) רמב"ם הל' בית-הבחירה פ"א הי"ב.
 (4) הל' ת"ת שם, מקידושין כט,א.ב. סוטה כ,א.כא,ב. רמב"ם הל' ת"ת פ"א הי"ג.
 (5) 'בצל החכמה' עמ' 123, עיי"ש. להעיר, שכמדומה חסידי בעלזא הם מהמחמירים ביותר בנושא לימוד תורה לבנות, ובמסודותיהם 'בית מלכה' מלמדים במיוחד רק ספרי-לימוד קלים לחומש, והלכות ללא טעמים, ובנוודאי לא את המקורות עצמם כמו מפרשי התורה, וכשי"כ משנה, ואצ"ל גמרא. ודווקא לאדמו"ר שלהם נאמרו הדברים הללו (ולהעיר שבשאלת לימוד גמרא לנשים התבטא הרבי שייבכלל יש להיזהר בכגון דא, שלא לפרוץ גדר תהנוג במקום" ואת הצעותיו סייג רק למקרה שאין בזה נוהג קבוע במקום – אג"ק כרך יח עמ' תסה, 'שערי הלי מנהגי יו"ד ס"י סה). אגב, 'יחידות' זו מהווה חיזוק גם בחוגים מהקצה השני, ופורסמה בשעתו ע"י 'האגף לתרבות תורנית' במשרד החינוך, בי"ף לתרבות תורנית' מסי 160 ולאחר מכן בחוברות אחרות שבהוצאתם, באלפי עותקים.
 (6) בשיחות מוגהות – סה"ש תשי"ג ח"ב עמ' 457-458, ובהמשך שם עמ' 482. ובעמ' 483: "יששאלות 'מה חידוש היה בביהמ"ד היום, ולא עוד אלא שמביעות דעתן וסברתן כו'" (נעתק גם ב'שערי הלכה ומנהגי יו"ד ס"י סג).
 (7) בפתח המורה שיעורי לתניא מ"ק אדמו"ר מהור"י, ובכ"מ.

קונה לו פרקליט אחד

רבי אליעזר בן יעקב אומר העושה מצווה אחת, קונה לו פרקליט אחד; והעובר עבירה אחת, קונה לו קטיגור אחד. תשובה ומעשים טובים כתרסין בפני הפורענות. רבי יוחנן הסנדלר אומר, כל כנסייה שהיא לשם שמים, סופה להתקיים; ושאינה לשם שמים, אין סופה להתקיים (פרק ד, משנה יא)

פירוש רבנו עובדיה מברטנורא: פרקליט – מלאך מליץ טוב. קטיגור – מליץ רע. ולשון קטיגור, קורא תיגר; וסניגור – שהוא הפך קטיגור – פירושו, שונא תיגר.

פירוש כ"ק אדמו"ר:

השאלות במשנתנו: א) הפירוש הפשוט הוא, שעל-ידי עשיית מצווה נברא מלאך מליץ יושר. וקשה: לפי זה הווה ליה למימר "בורא לו פרקליט". ב) הדיוק "אחד... אחת", ולא אמר בקצרה "העושה מצווה קונה לו פרקליט". ג) מה הם שני העניינים דפרקליט שעל-ידי עשיית מצווה, ותרסין שעל-ידי תשובה ומעשים טובים.

והביאור:

אין הכוונה למלאך מליץ יושר שנברא על-ידי עשיית המצווה. שהרי טיבו של מלאך זה תלוי בצורת קיום המצווה (ממצווה שנעשית ככוונה ושמחה נוצר מלאך בריא ושלם, ואילו ממצווה שנעשית בדרך "מצוות אנשים מלומדה" נברא מלאך חלש ובעל-מום). אלא הכוונה ל"פרקליט" כזה שקיים כבר לפני עשיית המצווה, ואינו תלוי כלל בצורת קיום המצווה. ו"העושה מצווה אחת", גם אם קיומה שלא לשמה – קונה לו פרקליט זה.

ופרקליט זה הוא "אחד" – אחד ומיוחד, פרקליט ותיק, ממולח ומומחה, שאין דומה לו. זה גם הדיוק "מצווה אחת": בעניין זה מתבטאת האחידות וצד השווה שיש בכל מצווה ומצווה – על-ידי עשייתה קונים פרקליט זה (ואילו העניין של בריאת מלאך על-ידי המצווה אינו שווה בכל מצווה, כנ"ל).

וכשם שהוא בנוגע למצווה, כן הוא בקשר לחטא ועוון – "העובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד".

וממשיך התנא שהדברים אמורים לגבי קניית פרקליט בלבד, אבל כדי ליצור "תריס בפני הפורענות" אינה מספיקה עשיית "מצווה אחת" אלא יש צורך ב"תשובה ומעשים טובים" דווקא.

פירוש: ברישא מדובר אודות קטיגור ועל איש פרטי בלבד, ובכדי לבטל קטיגור זה, די ב"מצווה אחת" בלבד, שעל-ידי זה קונה לו פרקליט המגין עליו. ואילו בסיפא מדובר ב"פורענות ורעות המתרגשות וכוונות כפי מנהגו של עולם", לא פורענות הבאה על חטא. ולכן צריך "תריס" דווקא, שמשמעו שהפורענות ישנה (בעולם) אלא שיש תריס ומגן בפניה. ובכדי שהפורענות לא תפגע גם באדם זה יש צורך בזכויות מיוחדות – "תשובה ומעשים טובים".

(מהתועודיות שבת קודש פרשת עקב התשל"ח ושבת פרשת בחוקותי ה'תשמ"א – בלתי מוגה)

יותר בגמרא ש"עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם (באמצע המחול) בגן-עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו כו" – ש"מחול" הוא ריקוד בעיגול באופן של קירוב דווקא⁴¹ (כפי שרואים במוחש ב"מחול" כפשוטו⁴²). ורומז על הקירוב והאחדות דכל בני-ישראל ("ועמך כולם צדיקים") עם הקב"ה שנעשה בפועל ובגלוי על-ידי לימוד התורה – "ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד"⁴³, ובפרט על-ידי ההוספה בלימוד התורה באופן

ד"כפליים לתושייה", שעל-ידי זה נעשה גם הקירוב והאחדות עם הקב"ה באופן ד"כפליים לתושייה", כהסיום בגמרא בפסוק⁴⁴ "ואמר ביום ההוא הנה אלוקיננו זה גו' זה ה' קיוינו לו גו'", בי פעמים זה⁴⁵.

(קטעים מהתועודות חמישה-עשר באב ה'תשמ"ט – יתורת-מנחם – התועודיות ה'תשמ"ט כרך ד' עמ' 154-150 – בלתי מוגה)

41) ראה מאמרי אדה"ו תקס"ה עמ' ריד ואילך. סה"מ תרנ"ו ס"ע שיט. ועוד.

42) ראה זח"ג ע"א. ועוד.

43) אפילו אצל אוה"ע, ועאכו"כ אצל בני,

44) ישעיה כה, ט. שאצלם כל העניינים הם לאמיתתם, משא"כ אצל

45) שמו"ר ספכ"ג. אוה"ע, שאין זה אלא בשביל עניין הבחירה (ראה

האנציקלופדיה התלמודית

"גודל התענוג וקורת הרוח וכו' – אין די באר", כותב הרבי למערכת האנציקלופדיה עם קבלת הכרך האחד-עשר שלה □ ובהופיע הכרך השישה-עשר כותב הרבי: "נתמלא הבית אורה" □ הרבי מעורב בקביעת אופיה של האנציקלופדיה, באמצעות עורכה, הגה"ח הרב שלמה יוסף זווין ז"ל ומנהלה הרב יהושע הוטנר ז"ל □ מעודד ומזרז ללא הפסק את המשך הופעת כרכי האנציקלופדיה, שאותה הוא מגדיר "טוב בריבוי"

מאת הרב מרדכי-מנשה לאופר

להקפיד על אופי הלכתי תמציתי

ב'יחידות' הראשונה של הרב הוטנר, שהתקיימה בחורף תשט"ו (עליה מסופר ב'כפר חב"ד' גיליון 647 עמ' 20 ואילך), דיבר הרבי בהתלהבות רבה על הנחיצות הגדולה של מפעל תורני זה לעם ישראל כולו – לא רק לציבור הרחב וללומדי התורה כולם, אלא גם לתלמידי-החכמים מופלגים.

הרבי הדגיש בעניין שילובם של כוחות חדשים לעבודה: "עליכם להיזהר שהרבנים שיעסיקו אותם יתמקדו במסגרת שהתוותה לעצמה מערכת האנציקלופדיה – ריכוז נושאים הלכתיים, סיכומם בצורה תמציתית והגשתם בצורה קלה ובהירה לקורא".

עוד הדגיש הרבי כי חובה להקפיד שלא תיווצר פלישה לתחום הפלפול בסגנונו המקובל בישיבות – אשר איננו קשור ישירות לצד ההלכתי. וכן כי גם בשעה שנוגעים בפלפולים יש להתמקד במסקנה ההלכתית של הפלפול בלבד (בעניין זה כותב הרבי בקיצור וברמז לרב זווין באיגרת מיום כ"ד בכסלו תשט"ו).

אחד המפעלים הגדולים שהרבי תמך בו ועמד לימינו, דירבן, זירו והפציר להמשיך ולפתחו – הוא מפעל האנציקלופדיה התלמודית, שעורכה הראשון היה הגה"ח רבי שלמה-יוסף זווין ז"ל, ומנהלה הגאון הרב יהושע הוטנר ז"ל. וכך כותב הרבי אל הרב יהושע הוטנר (י"א בתמוז תש"מ – 'מקדש מלך' כרך ד עמ' שמו) עם קבלת כרך ט"ז של האנציקלופדיה התלמודית:

זה עתה נתקבל כרך ט"ז מהאנציקלופדיה התלמודית, ובלשון הידוע נתמלא הבית אורה... ובלשון חמינו ז"ל במה אברכך – יהירצון אשר בזריות הכי גדולה יופיע הכרך שלאחרי זה, ובפרט אשר ככתבו במכתבו הקודם מוכן הוא להוצאה לאור, וזכות הרבים מסייעת לא רק בכללות העניין אלא גם ביפה שעה אחת קודם.

הרבי חותם את מכתבו במילים: "בכבוד ובתודה לכבית על הנ"ל ובברכת חג הגאולה". גם הנהלת האנציקלופדיה מצידה הכירה תודה לרבי על העידוד הרב ששאבה ממנו. שמו הק' של הרבי מופיע בראש רשימת התודות ("תודה מיוחדת לידידי ומסייעי מפעלינו") שבראש כרך יז – "האדמו"ר מליובביץ הגרמ"מ שניאורסון".

ועתה ישראל (ד,א)

השם ישראל מורה על ניצחון במלחמה, "כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל" (וישלה לב). דווקא בזמן הזה נקראת הנפש האלוקית "ישראל" – על שם ניצחונה על הנפש הבהמית. אבל לעתיד-לבוא, שאז יתבטל הרע לגמרי ולא יהיה צורך במלחמה, לא תקרא עוד בשם זה.

(ליקוטי-תורה דברים עמ' לח)

לא תוסיפו... ולא תגרעו (ד,ב)

סמיכות הציוויים מלמדת אותנו שמי שעובר על "לא תוסיפו", סופו שיעבור גם על "לא תגרעו", וכמאמר רז"ל (סנהדרין כט): "כל המוסיף – גורע".

(ליקוטי-שיחות כרך טו עמ' 491)

ואתם הדבקים בה' אלוקים חיים כולכם היום (ד,ד)

יש שני סוגים של "חיים" – "חי בעצם", היינו דבר שחי מצד עצמו, ו"חי במקרה", כלומר, דבר שחי מסיבה חיצונית גרידא. לדוגמה – האש היא מציאות חמה בעצם. לעומת זאת מים רתוחים חמים כתוצאה מסיבה צדדית.

"ואתם הדבקים בה' אלוקים" – מי שדבק תמיד בהקב"ה, שהוא חי-החיים, "חיים כולכם" – הוא חי חיים אמיתיים, חי בעצם, "היום" – אף בעולם-הזה הנקרא "היום", כדכתיב (להלן ז), "היום לעשותם".

(כתר-שם-טוב עמ' א)

* * *

וכך מבואר פסוק זה בזוהר: הדבקות בהקב"ה וההתבטלות אליו יתברך אינן ממעטות את חיותו של האדם, אלא להפך – הן גורמות לחיים אמיתיים. כדכתיב (משלי יט), "יראת ה' – לחיים"; ככל שתגדל יראתו וביטולו של האדם, כן יתרבה שפע חיותו.

באותו עניין מוסיף המגיד ממזריטש:

מדוע חיים המלאכים חיים נצחיים, שלא כמו הנשמות? כי במלאכים יש יותר יראת-שמים.

(סידור עם דא"ח עמ' 164)

כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקנו (ד,ז)

"אלוקים" – רומז לשבעים השרים שלמעלה, שדרכם עוברת ההשפעה לשבעים האומות (אלוקים מלשון שר ומושל).

"מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו" – אין אף אומה אחת קרובה לשר שלה "כה' אלוקינו" – כפי שהקב"ה קרוב לעמו ישראל.

(אורתורה עמ' נא)

פרשת ואתחנן

אתה החילות להראות את עבדך את גדלך... אעברה נא (ג,כד-כה)

מבואר בחסידות כי כשם שקריעת ים-סוף היתה הכנה למתן-תורה, כן גם לעתיד-לבוא יהיה "והניף ידו על הנהר" (ישעיה יא) כהכנה לגילוי סודות התורה.

זהו שרמז הכתוב:

"אתה החילות להראות את עבדך את גדלך" – "גדלך" רומז לקריעת ים-סוף, כמאמר רז"ל (ברכות נח) "הגדולה – זו קריעת ים-סוף". משה רבנו ע"ה מבקש מהקב"ה: כשם שזכיתי שקריעת הים היתה על-ידי, כן אזכה גם "והניף ידו על הנהר" יהיה על-ידי, "אעברה נא".

(אור-התורה דברים ע"ב ק"ב)

עלה ראש הפיסגה (ג,כו)

לא נענה אלא בתפילה, שנאמר אל תוסף דבר אלי, וסמך ליה, עלה ראש הפיסגה (בדבר תפילה זו נתרציתי להראותך אותה, רש"י) (ברכות לב)

לכאורה, כל מי שתורתו אומנתו פטור מן התפילה (שבת יא), ולפי זה מדוע נזקק משה רבנו לתפילה, הרי אין לך אדם שתורתו אומנתו יותר ממה?

אלא שני סוגי תפילה יש – תפילה רגילה, שהיא חובה בכל יום, ותפילה שמטרתה לבטל גזרה רעה. מי שתורתו אומנתו פטור אך ורק מן הסוג הראשון של תפילה, אבל אינו פטור מן התפילה שנועדה לבטל גזרה רעה.

(אור-התורה דברים ע"ב ק"ו)

ונשב בגיא מול בית פעור; ועתה ישראל שמע אל החוקים (ג,כט-ד,א)

מה פשר חיבור העניינים – הישיבה בגיא וקבלת חוקי התורה?

ההסבר:

"ונשב בגיא" – רומז לעניין ה'ביטול', שהיא תכונה טבעית בישראל; 'ביטול' שהביאם למאוס בתענוגי העולם ולקבל את דיני וחוקי התורה, "שמע אל החוקים".

"מול בית פעור" – 'ביטול' זה הוא ההפך המוחלט של אמות-העולם, שבגלל הישות שלהן סירבו לקבל על עצמן את עול התורה ובחרו בתענוגי העולם. משום כך עבדו לפעור, "שפוערין לפניו פי הטבעת ומוציאין רעי" (רש"י בלק כה,ג), כדי להמשיך שפע רב של תענוגי העולם, שהם הפסולת של התענוג שבלימוד התורה.

(אור-התורה)

"מקום לשלמות נוספת"

לא רק בענייני מהות, כמו עריכת הערכים (כנ"ל) ושורת הערות תוכניות (ראה הנאסף ב'היכל מנחם' כרך א עמ' פב-פד, הנסמן בשוליי-הגיליון בעמ' פב; 'שמן ששון מחבריך' עמ' 97-98), האיר הרבי את עיני ראשי המערכת, אלא אפילו בעניינים שהם לכאורה טכניים, כדוגמת סוג הנייר, הכריכה וביבליוגרפיה (ראה מכ"כ בכסלו תשט"ו; 'היכל מנחם' כרך א עמ' עט-פ; ועוד) וכיוצא בזה.

כמורכב מתברר כי הרבי היה מעורב אפילו בהשגת תקציבים להוצאה-לאור של האנציקלופדיה התלמודית; כה גדולה החשיבות שייחס למפעל תורני חשוב זה. מילת המפתח אצל הרבי, בעניין זה, היתה – "זריזות". ב'חידויות', על-ידי שליחים שונים וכו' ובמיוחד באיגרות הרבות ששיגר למערכת האנציקלופדיה חזרה ונשתנה שוב ושוב השאלה – "עד מתי?" (ראה מכתב מתאריך ב' במנחם-אב תשל"ו – "כפר חב"ד" גיליון 1000 עמ' 60).

הנה לדוגמה התייחסות של הרבי החוזרת על עצמה במכתבים רבים (כאן מאגרות-קודש כרך כד עמ' שלז): "שאף גם כשמעשהו בכרך האחרון – מעשהו באלה שקרמוהו, הרי בכגון זה כרך נוסף הוא לא רק הוספה מצד עצמו אלא הוספה גם בהקודמו... שבנוגע לאנציקלופדיה הרי כל הזמן שלא נדפסו ערכי אות תי"ו יש מקום לשלימות נוספת אפילו בהערכים דאות אל"ף..."

"אתאפק לא אוכל"...

להלן סדרת התבטאויות של הרבי, בכתב, המביעות צדק עז להופעת עוד ועוד כרכים של האנציקלופדיה התלמודית:

להרב הוטנר כתב הרבי בכ"ה במרחשוון תשכ"ח (אגרות-קודש כרך כה עמ' כו):

אתאפק לא אוכל מדי פעם וגם בפעם הזאת

לעורר על גודל ההפסק בזמן בין כרך לרך באנציקלופדיה התלמודית. ואצפה אשר תזכורת זו והתעוררות זו תקדים הופעת הכרכים הבאים בכל האפשר, וחפץ ה' בידו יצליח להגדיל תורה ולהאדירה.

ובאותה שנה להרב זווין (שם עמ' קפב):

ומסיימים בשאלה (והפצרה) בטוב: מתי סוף-סוף יוצא לאור הכרך הי"ג, י"ד וכו'? והרי הטוב בריבוי בכל אחד ואחד מהם, ולא ימנע חסד-שולם מבעליו טוב.

אין לך דבר העומד בפני הרצון

בכ"א במרחשוון תשל"א ('היכל מנחם' כרך א עמ' עח) כותב הרבי להרב זווין:

וכאן המקום לבוא בבקשה ובהפצרה וכו'... אשר גם כבוד תורתו מצידו יעשה כל התלוי בו לההוצאה-לאור דרכים נוספים ובקצב הכי מהיר, ובלשון אדמו"ר הזקן אגרות-הקודש סימן כא בזריזות נפלאה להראות שמחתו וחפצו כו'. ואין לך דבר העומד בפני הרצון (אפילו לא הסברה שכלית אשר צריכה להיות שלימות וכו' וכו', שאמרו לי שזוהי אחת הסיבות לאיטיות ההופעה).

ולפני כן בי"א בשבט תשכ"ו (אגרות-קודש כרך כד עמ' פז):

בברכה לבשורות טובות (כולל-כמובן, מהופעת – בעגלא זיזן – דהכרכים שלאחר י"א דאנציקלופדיה תלמודית) מתוך בריאות הנכונה.

וכן בא' בכסלו תשכ"ז (שם עמ' רמו):

בברכה לאריכות ימים... ובעניינים הכלליים (כולל כמובן עניין הכי עיקרי – הופעת כרך הי"ב דאנציקלופדיה תלמודית, מצווה דהוא זהיר בה טפי, ובסמיכות לזה – דהכרך הי"ג וכו') ולבשורות טובות בכל הני"ל.

בי"א בניסן תשל"א ('כפר חב"ד' גיליון 910 עמ' 34) כותב הרבי להגה"ח הרב יוסף זווין:

לא אכחד אשר כוונתי בהכתוב לעיל היא גם כן שאולי יועילו דבריי להקדים הופעת כרך הי"ד של האנציקלופדיה תלמודית ולאחריו הט"ו וכו', וכפי שדברתי עם הרה"ג וכו' וכו' הוטנר בביקורו כאן, אשר בוודאי מסר הדברים.

בכ' בכסלו תשל"ב כתב הרבי להרב זווין:

ניצוצי רבי

אחת שאלתי גוי ממך למדתי כו' – כרכי אנציק[לופדיה] התלמודית הבאים עלינו לטובה! ועד מתי? וכו'.

"עדיין לא הגיע"...

בב' במנחם-אב תשל"ו (כפר הב"ד' גיליון עם עמ' 60) כותב הרבי להרב הוטנר:

תקוותי ששמור בזיכרון כתי"ר שיחתנו בנידון זה יותר מפעם אחת, ובנקודה העיקרית שהוא עניין של תועלת לרבים, ותועלת גדולה ועוד יותר מגדולה, ובכל זה באופן מבהיל מתעכבת הוצאתם לאור של הכרכים. ואפילו אם תמצוי לומר שישנם תירוצים וכו'... ובכלל מה תועלת בהסברה וכו', כשאין היכולת לקרא וללמוד כל הערכים הבאים לאחרי הערך "חיה". ובוודאי אין צורך להוכיח לכת"ר אשר צדקו חכמים במשנתם "אל תאמר לכשאפנה כו' שמה לא תפנה", שהרי נראה זה במוחש... הגיעה סוף-סוף הבשורה אשר לחנוכה תשל"ו יגיע הכרך החמשה-עשר, וכעת בימי חורבן ובין המצרים תשל"ו עדיין לא הגיע.

באותו מכתב מבקש הרבי להדפיס את כל הכרטיסיות שבידי מערכת האנציקלופדיה, שבהן חומר של הערכים הבאים, שבינתיים יוכלו הלומדים להשתמש בהן. (ובמכתב נוסף מה' בתמוז תשל"ח: "שלדעתי תהיה זאת המזכרת הכי נעלית לזכר נשמת הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נו"מ צמ"ס וכו' רש"י ז"ל זווין". וראה גם בראיון של הרב הוטנר ב'כפר הב"ד' גיליון 647 עמ' 21).

הדיוק מעכב

במוצאי שבת-קודש ב' דראש-חודש אדר תשל"ג:

מאשר הנני קבלת המכתבים, וזה עתה – כרך הי"ד. ואין גומרין עליו (וקודמיו) את ההלל וכו'. ורק אחת להעיר – שהדיוק (באיכות) בשלימות שלו – הוא שעכב וביותר הוצאה-לאור דשלאחריו (כמות ואיכות – וגם איכות **זבל יד** כרכים שהוצא-לאור כבר, כמובן). ופשוט שלא לדרשה קאתינא וכו'. על-פי הדיוק לסיים בדבר טוב – כדאי היה להעתיק "יבהבטחות נאמר כו"י

(עמי תשנה) – לסוף הערך ואם-תמצוי-לומר – בלא-הכי **שם** מקומו ובכותרת חיות רעות **לעתיז לבוא** (ובתיבת נח) – ולהעיר מפירושו הראגוציבי בזה. ועיין גם-כן צמח-צדק לתהילים צב,א."

"תשואות חן ותשואות חן"

בח"י שבט תשכ"ה נמסר לרבי ב"יחידות" כרך י"א של האנציקלופדיה התלמודית, על-ידי אחד העורכים. על אתר ביקש ממנו הרבי שישתדלו להוציא-לאור עוד באותה שנה את הכרך הי"ב (לפי שיחות-קודש תשכ"ה כרך א עמ' 534). לפועל הופיע כרך י"ב רק בסביבות ל"ג בעומר תשכ"ז, והרבי מיהר לאשר את קבלתו בל"ג בעומר (אגרות-קודש כרך כד עמ' שלז):

זה עתה נתקבל כרך הי"ב מהאנציקלופדיה התלמודית ששלח, ות"ח ת"ח על המשלוח ושימת הלב וכולי וגודל התענוג וקורת הרוח וכו' – אין די באר.

שליחות מיוחדת

במהלך ביקורו של האדמו"ר מסדיגורא שליט"א, אור ליום ד לפרשת שמות, ט"ו טבת ה'תשד"מ אצל הרבי (התוועדות) תשר"מ כרך ב עמ' 766, שאל הרבי את הרב חיים-יצחק כהן שי' (מנכ"ל מוסדות סדיגורא שסיפר על היכרותו עם הרב זווין) אם הוא מכיר את הרב הוטנר שליט"א. כאשר ענה בחיוב, ביקש ממנו הרבי למסור בשמו עירוד וזירוד וברכת הצלחה בהוצאה לאור של שאר חלקי האנציקלופדיה התלמודית.

"מקור חדש"

ברביבי הערות בשיחותיו טרח הרבי לציין לאנציקלופדיה, ויש שעשה זאת בהדגשה ובהבלטה יתרה. לדוגמה:

בג' במנחם-אב תשל"ח (היכל-מנחם) כרך ב' עמ' עט) שיגר הרבי אגרת מיוחדת לגאון רבי קלמן הכהן כהנא (מראשי תנועת פועלי-אגודת-ישראל) שבה הוא מעלה על נס את

ניצוצי רבי

(על עמוד השער נרשם: "יוצא לאור ברשותה האדיבה של האנציקלופדיה התלמודית ומנהלה הרב יהושע הוטנר").

מרבנים בשמחת התורה

ב'שושן פורים' תנש"א כתב הרבי להרב הוטנר:

בחודש שבו מרבנים בשמחה ובמיוחד בשמחת-תורה (אורה זו תורה), מאשר בשמחה רבה קבלת כרך העשרים (ומובא בספרים הקדושים – בגימטריה כתר). ויקויים בכבוד תורתו פסק-דין רבותינו זכרונם לברכה מי שיש לו כו' רוצה כפליים – ועל-פי הסדר דעד עתה יתר מכפל כיוון שהתוכן דעד-עתה קודם כיום אות ט' (אין טוב אלא תורה) ובפרט שבתורה רצון דבני ישראל יותר בממון להבדיל.

ועוד ועיקר: בתורה – כל הוספה בה מוסיפה חב"ד גם בהקודם.

ובפרט "כרך" דכולה ביה וכו' וכו'

ובכל-זה מתוך אורה זו תורה ומתוך תורה והוראה (הלכה).

ומעניין לעניין באותו עניין, פורים שקיימו התורה להזמן שבהוציאך גוי ההר הזה הר סיני **שמסיני** קבלו התורה כו' והעמידו תלמידים רבים.

בכבוד ובברכה להצלחה.

מצורף בזה עשרים ש"ח – בגימטריא כתר, כ"ל.

"חילא לאורייתא"

שנתיים קודם לכן בב' דראש-חודש אדר-שני תשמ"ט כותב הרבי להרב הוטנר:

מאשר הנני בזה – בשמחה – קבלת חלק יט מהאינציקלופדיה התלמודית, ות"ח ת"ח.

...ויהי-רצון מהשם-יתברך שירבי חילא לאורייתא כהנה וכהנה. בכבוד ובברכה לפורים שמח ולהמשיכה בכל השנה כולה.

מעמדם של הכוהנים לכשיבנה בית-המקדש השלישי והעבודה תחל מיד בכוהנים ודלא כבמשכן וב' המקדשות שאז הקמתם היתה בעזרת הכלל, מה-שאיין-כן בית הג' שבנוי ומשוכלל יגלה ויבוא משמים. הרבי מציין ל"פרש"י סוכה מא, סוף עמוד א. ועוד – וראה אנציקלופדיה תלמודית ערך בית-המקדש הערה 60."

המעין בשיחות הרבי (ראה לדוגמה בליקוטי-שיחות כרך יא עמ' 98 ובהערות שם; עמ' 185 והערות 42, 39) יראה שהרבי עצמו ציין לשורה ארוכה של מדרשים ומפרשים, ומכל-מקום העדיף לציין גם לאנציקלופדיה.

"ישנו מקור חדש – אנציקלופדיה תלמודית" – כך מתבטא הרבי בהתוועדות אחרון-של-פסח תש"מ (שיחות-קודש תש"מ כרך ב עמ' 748) בנוגע לאיסור חדש בזמן הזה. ולהלן שם ממשיך הרבי (עמ' 749): באותה אנציקלופדיה תלמודית הובאו כמה פוסקים הסבורים (ועל-דרך זה כותב גם המשנה-ברורה) שחדש אסור רק בארץ-ישראל ולא בחו"ל.

בשנת תשל"ט השמייע הרבי שיחת קודש בסוגיית נר הנוכה ופולגנת אמוראים בטעמם של בית שמאי ובית הלל אם "מוסיף והולך" או "פוחת והולך" (שבת כא, ב) והנפקא-מינה להלכה. בשנת תשמ"ב הוגהה השיחה לחנוכה וכבר בתחילת השיחה (שנדפסה אחר-כך בכרך כ של ליקוטי-שיחות עמ' 207) בהערה הראשונה נאמר כדלהלן: "...לאחר זמן יצא לאור אנציקלופדיה תלמודית כרך טז (ירושלים תשמ"מ), ושם בערך חנוכה הובאה שקלא-וטריה כו' בכמה עניינים דלקמן. **ישם נסמנו**".

בשנת תשל"ח הורה הרבי שבאישורו של הרב הוטנר תדפיס הוצאת קה"ת את ערך "בית-המקדש" של האנציקלופדיה התלמודית על מנת שיוכלו ללמוד בו בימי בין-המצרים